

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ: ПРИНЦИПИ, ПОКАЗНИКИ, МЕХАНІЗМИ, СТРАТЕГІЇ

Постановка проблеми. В умовах конкуренції суб'єкти господарювання прагнуть забезпечити стійкий розвиток на відповідному товарному ринку. Забезпечення стійкого розвитку досягається за рахунок ефективного формування та використання ресурсного потенціалу суб'єктів господарювання. Проте, на господарську діяльність можуть здійснювати негативний вплив чинники внутрішнього і зовнішнього середовища, які перешкоджають розвитку суб'єктів господарювання. Крім того, враховуючи циклічність господарювання, диспропорції у межах національної економіки та вплив міжнародних економічних процесів, які породжують появу економічних та фінансових криз, суб'єктам господарювання все важче забезпечити стійкий розвиток. У зв'язку з цим, виникає необхідність пошуку шляхів та напрямів забезпечення ефективного функціонування та стійкого розвитку суб'єктів господарювання. Не є винятком і діяльність торговельних підприємств, які у сучасних умовах стикаються із безліччю проблем, які перешкоджають ефективному функціонуванню та стримують їх розвиток на споживчому ринку.

Основними проблемами, що погіршують економічний стан та стримують розвиток торговельних підприємств в Україні є інфляція та заростання роздрібних цін, зниження платоспроможного попиту населення, збільшення витрат обігу, що негативно впливає на задоволення потреб споживачів у товарах та супроводжується зменшенням обсягів гуртового та роздрібного товарообігу, а також показників прибутковості.

Враховуючи вищезазначене, виникає необхідність обґрунтування методологічних засад щодо забезпечення ефективного функціонування та

стійкого розвитку торговельних підприємств в умовах зниження економічної кон'юнктури.

Зазначена наукова проблема має тісний зв'язок з практичною діяльністю торговельних підприємств, які потребують розробки механізмів та стратегій забезпечення стійкого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми забезпечення стійкого розвитку суб'єктів господарювання досліджували такі науковці, як Васюк Н.В. [3], Воронков Д.К. [4], Гусева О.Ю. [5], Колесніков А.П. [6], Лапшин В.І. [7], Мірошніченко Т.С. [9], Пастухова В.В. [10], Семенов Г.А. [11], Фещур Р.В. [12] тощо. Результати досліджень щодо досягнення стійкого розвитку торговельних підприємств представлені у наукових працях Мамаєвої Г.М. [8], та Шубіна О.О. [13]. Необхідно зазначити, що серед іноземних науковців існують публікації щодо забезпечення ефективного функціонування та стійкого розвитку господарюючих суб'єктів [14-19]. Нами також проведені дослідження щодо концептуальних аспектів формування ефективного розвитку торговельних підприємств [1-2]. Більшість наукових розвідок містять дослідження понятійного апарату, принципів та показників забезпечення стійкого розвитку, проте, недостатньо приділено уваги механізмам та стратегіям, особливо це актуально для торговельних підприємств, оскільки вони мають певну специфіку діяльності та відрізняються від інших суб'єктів господарювання. Усе це свідчить про актуальність теми, а відтак зумовило вибір напряму дослідження у науковому і практичному аспектах.

Мета статті. Метою дослідження є обґрунтування сучасних принципів, показників, механізмів та стратегій забезпечення стійкого розвитку торговельних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Понятійний апарат «стійкий розвиток підприємства» зазнав еволюційних змін, починаючи від запозичення у математиці та фізиці, енергетичних криз у державах до сучасної концепції стійкого розвитку («sustainable development»). Забезпечення стійкого розвитку економічної системи передбачає формування стратегій виживання і

безперервного розвитку цивілізації (і країни) в умовах збереження довкілля. Відповідно до даної концепції, стійкий розвиток досягається за рахунок економічних, екологічних та соціальних цілей, які урівноважуються та інтегруються, а темпи економічного росту не перевищують темпів відтворення природних ресурсів, причому основним показником такого розвитку вважається покращання якості життя [12, с. 286].

Стійкий розвиток торговельних підприємств ми уявляємо як безперервний, збалансований і регульований соціально-економічний розвиток, який досягається за рахунок ефективного формування та використання ресурсного потенціалу, його збереження та оптимізації, а також забезпечення стабільних обсягів господарської діяльності, задоволення потреб споживачів та підвищення конкурентоспроможності на основі управлінських механізмів.

Система менеджменту торговельних підприємств має постійно здійснювати моніторинг зовнішнього оточення та адаптувати ресурсний потенціал до відповідних змін шляхом розробки ефективної економічної стратегії та прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Забезпечення стійкого розвитку торговельних підприємств має ґрунтуватися на певних принципах, які формують цілі забезпечення ефективного функціонування (табл. 1). Інформація таблиці 1 свідчить, що принципи стійкого розвитку торговельного підприємства сприяють розробці відповідних механізмів, які дозволяють сформуванню дієвої організаційної структури управління, здатної реалізувати комплекс тактичних заходів щодо ефективного здійснення господарської діяльності та розвитку.

З метою ідентифікації стану стійкого розвитку торговельного підприємства необхідно здійснювати оцінку показників ефективності використання ресурсного потенціалу та досліджувати їх зміни у динаміці. При цьому використовується методичний інструментарій економічного аналізу, який дозволяє розрахувати необхідні показники та застосувати коефіцієнти й індекси для оцінювання їх зміни. Нами виокремлено показники стану господарювання торговельного підприємства, які можуть характеризувати його стійкий розвиток (табл. 2).

Принципи забезпечення стійкого розвитку торговельного підприємства
[узагальнено автором]

Принцип	Характеристика
Системності	Реалізується при формуванні механізмів забезпечення стійкого розвитку торговельного підприємства з виокремленням об'єкта та суб'єкта управління та поєднання їх у єдине ціле. При розгляді організаційної структури торговельного підприємства, кожен структурний підрозділ доцільно уявляти як систему, яка має власні складові елементи.
Цілепокладання	Полягає у визначенні напрямів розвитку торговельного підприємства у перспективі. Цілепокладання виступає як якісне визначення мети і потребує конкретизації з метою реалізації тактичних заходів функціональними елементами системи управління.
Компетентності	Означає, що формування механізмів забезпечення стійкого розвитку торговельного підприємства має охоплювати усі сфери діяльності керованого об'єкта, тобто має реалізовувати усі функції управління.
Ієрархічності	Передбачає формування багаторівневої організаційної структури управління механізмів забезпечення стійкого розвитку торговельного підприємства з делегуванням відповідних повноважень, прийняття обґрунтованих управлінських рішень відповідними структурними підрозділами.
Зворотного зв'язку	Включає забезпечення перманентного та своєчасного надходження інформації до системи управління щодо стану об'єкта.

Виходячи із інформації представленої у таблиці 2, нами виокремлено функціональні напрями оцінювання показників операційної діяльності, фінансів, персоналу та маркетингу, які при позитивній динаміці можуть свідчити про стійкий розвиток торговельного підприємства.

Показники забезпечення стійкого розвитку торговельного підприємства
[визначено автором]

Функціональний напрям оцінювання	Показники
Операційна діяльність	Обсяг товарообігу, рівень витрат обігу, товарообіг на торговельну площу, рівень амортизації.
Фінанси	Обсяг чистого прибутку, рівень націнки, ринкова вартість, коефіцієнти фінансового стану підприємства, розмір дебіторської і кредиторської заборгованостей, оборотність обігових активів, середній чек придбання.
Персонал	Кількісний склад і структура працівників, коефіцієнт плинності кадрів, фонд оплати праці, продуктивність праці, середньомісячна заробітна плата.
Маркетинг	Маркетинговий бюджет, залишки товарних запасів на кінець періоду, кількість власних торгових марок.

Необхідно зазначити, що пропоновані показники характеризують кількісні значення стану та ефективності господарювання торговельного підприємства.

Якісні та структурні показники забезпечення стійкого розвитку торговельних підприємств відображаються у відповідних механізмах. З метою забезпечення стійкого розвитку торговельного підприємства ми пропонуємо наступні механізми:

економічний – проявляється у забезпеченні ефективного торговельного процесу шляхом організації якісного обслуговування споживачів. Це може бути досягнуто шляхом формування оптимального товарного асортименту, використання гнучкої цінової політики та запровадження ефективного маркетингового комплексу;

техніко-технологічний – реалізується через формування оптимального співвідношення між пасивною та активною частинами основних засобів, передбачає встановлення сучасного торговельного та касового обладнання, раціонального планування торговельних площ, здійснення оптимізації складських процесів і логістичних витрат;

соціальний – спрямований на формування ефективної організаційної структури, запровадження сучасних методів стимулювання та розвитку персоналу, обґрунтування оптимальної чисельності та структури персоналу;

маркетинговий – включає комплекс заходів з розробки ефективної товарної, збутової, комунікаційної політики, формування системи взаємовідносин зі споживачами та здійснення досліджень кон'юнктури споживчого ринку, опрацювання напрямів підвищення конкурентоспроможності.

Розробка та ефективне впровадження механізмів забезпечення стійкого розвитку торговельних підприємств базується на комплексному підході та реалізації послідовних етапів (рис. 1).

Як свідчить інформація рисунку 1, формування механізмів забезпечення стійкого розвитку торговельного підприємства передбачає сім етапів. За результатами розроблених механізмів запроваджують відповідну стратегію забезпечення стійкого розвитку.

I етап	Формування цілей та об'єкта управління
II етап	Здійснення оцінки рівня поточного стану об'єкта управління
III етап	Дослідження внутрішній і зовнішніх чинників впливу на забезпечення ефективного функціонування об'єкта управління
IV етап	Обґрунтування та розробка стратегії забезпечення стійкого розвитку
V етап	Перевірка відповідності розробленої стратегії забезпечення стійкого розвитку сформованим цілям торговельного підприємства
VI етап	Запровадження стратегії забезпечення стійкого розвитку
VII етап	Здійснення контролю за реалізацією стратегії забезпечення стійкого розвитку, коригування та внесення змін

Рис. 1. Послідовність формування механізмів забезпечення стійкого розвитку торговельного підприємства [запропоновано автором]

Враховуючи сучасний стан та специфіку господарської діяльності торговельних підприємств, а також їх функціонування на споживчому ринку, виникає необхідність обґрунтування та розробки стратегій забезпечення стійкого розвитку даних суб'єктів господарювання.

У таблиці 3 нами представлені основні стратегії забезпечення стійкого розвитку торговельних підприємств, виходячи із типу суб'єкта господарювання та можливих стратегічних напрямів підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу та удосконалення господарської діяльності.

Інформація таблиці свідчить, що для забезпечення стійкого розвитку торговельних підприємств аутсайдерів характерним є використання стратегії диверсифікація та реструктуризації, які дозволять підвищити ефективність формування та використання ресурсного потенціалу та досягти відповідного рівня конкурентоспроможності шляхом оптимізації господарських ризиків та запровадження маркетингового комплексу.

Стратегії забезпечення стійкого розвитку торговельного підприємства
[запропоновано автором]

Тип торговельного підприємства	Можливі стратегічні напрями удосконалення діяльності	Стратегія
Аутсайдер	Підвищення ефективності формування та використання ресурсного потенціалу, оптимізація ризику, використання маркетингового комплексу	Диверсифікації, реструктуризації
Проспектор	Удосконалення товарного асортименту, розвиток торговельної мережі	Реструктуризації
Захисник витрат	Оптимізація витрат обігу, формування гнучкої цінової політики	Диверсифікації
Диверсифікований аналізатор	Запровадження маркетингового комплексу, удосконалення системи менеджменту	Диверсифікаційного розвитку
Захисник якості	Підвищення якості торговельного обслуговування, використання маркетингового комплексу	Стабілізації
Інтегрований аналізатор	Здійснення моніторингу споживчого ринку, впровадження інновацій	Розвитку

Торговельні підприємства проспектори мають володіють необхідним ресурсним потенціалом, використовують кваліфікований персонал, що дозволяє збільшувати обсяги товарообігу та забезпечувати розвиток торговельної мережі. За рахунок використання стратегії реструктуризації дані торговельні підприємства мають змогу, використовувати сучасне торговельне обладнання, удосконалювати торговельний процес шляхом підвищення якості торговельного обслуговування, що у цілому сприятиме досягненню стійкого розвитку.

Для торговельних підприємств захисників витрат має місце неефективне використання ресурсного потенціалу, що може призводити до зменшення прибутку та зниження рентабельності. З метою забезпечення стійкого розвитку даних суб'єктів господарювання пропонується використовувати стратегію диверсифікації, що дозволить оптимізувати витрати обігу та запровадити гнучку цінову політику.

Торговельні підприємства типу диверсифікованого аналізатора досягають високої конкурентоспроможності на споживчому ринку за рахунок оптимального товарного асортименту та своєчасного його удосконалення. Для таких типів торговельних підприємств пропонується стратегія диверсифікаційного розвитку

за рахунок запровадження маркетингового комплексу та удосконалення системи менеджменту, що забезпечить стійке зростання у перспективі.

Для торговельних підприємств захисників якості характерним є високий рівень конкурентоспроможності за рахунок постійного підвищення стандартів торговельного обслуговування споживачів. З метою забезпечення стійкого розвитку даних суб'єктів господарювання пропонується стратегія стабілізації за рахунок удосконалення якості сервісу та використання маркетингового комплексу.

Для торговельних підприємств інтегрованих аналізаторів характерним є високий рівень конкурентоспроможності та ефективне використання ресурсного потенціалу. Так суб'єкти господарювання швидко забезпечують економічну стійкість на споживчому ринку та досягають високих економічних результатів. Оптимальною для даного типу торговельних підприємств є стратегія розвитку, що формується за рахунок впровадження інновацій.

Система менеджменту торговельних підприємств має володіти певними знаннями щодо розробки та реалізації стратегій забезпечення стійкого розвитку. У разі вірного обрання стратегічного типу підприємства та відповідної стратегії торговельні підприємства матимуть змогу підвищити ефективність використання ресурсного потенціалу та забезпечити стійкий розвиток у довготривалій перспективі.

Висновки. Таким чином, в умовах конкуренції забезпечення стійкого розвитку торговельних підприємств має здійснюватися на основі відповідних принципів, визначення показників ефективності господарювання, формування організаційно-економічних механізмів та розробки стратегії. З урахуванням сучасного стану та специфіки діяльності торговельних підприємств запропоновано економічні, техніко-технологічні, соціальні та маркетингові механізми забезпечення стійкого розвитку. Більшість стратегій забезпечення стійкого розвитку базуються на ефективному формуванні та використанні ресурсного потенціалу та підвищенні конкурентоспроможності торговельних підприємств на споживчому ринку. Перспективами подальших наукових розвідок

у даному напрямі є розробка методичного інструментарію інтегральної оцінки розвитку торговельних підприємств.

Література:

1. Безпарточний М.Г. Концептуальні аспекти формування ефективного розвитку торговельних підприємств в Україні / М.Г. Безпарточний // Матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Економічні, правові та соціально-гуманітарні процеси в Україні: теорія, методологія і практика». 28-29 квітня 2011 року. – Полтава: ШЕП, 2011. – С. 7-8.
2. Безпарточный М.Г. Формирование устойчивого экономического развития торговых предприятий в посткризисный период / Материалы международной научно-практической конференции профессорско-преподавательского состава и аспирантов «Актуальные проблемы инновационного развития экономики». 9-10 апреля 2014 года: В 3 ч. – Белгород: Издательство БУКЭП, 2014. – Ч. 2. – С. 277-286.
3. Васюк Н.В. Формування механізму стійкого розвитку машинобудівних підприємств / Н.В. Васюк // Інноваційна економіка. – 2012. – № 10. – С. 125-128.
4. Воронков Д.К. Розвиток підприємства: управління змінами та інновації: монографія / Д.К. Воронков, Ю.С. Погорелов. – Харків: АдВА™, 2009. – 436 с.
5. Гусева О.Ю. Розвиток підприємства і стратегічні зміни: сутність, принципи, взаємозв'язок / О.Ю. Гусева // Сталий розвиток економіки. – 2012. – № 6 (16). – С. 85-89.
6. Колесніков А.П. Засади механізму забезпечення стійкого розвитку підприємств / А.П. Колесніков // Інноваційна економіка. – 2013. – № 3 (41). – С. 97-100.
7. Лапшин В.І. Стійкість розвитку підприємств у період трансформації економіки / В.І. Лапшин, В.М. Кузніченко // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2014. – № 2. – С. 181-186.
8. Мамаєва Г.М. Концептуальні положення управління стійким розвитком торговельного підприємства / Г.М. Мамаєва // Схід. – 2013. – № 3 (123). – С. 34-

9. Мірошніченко Т.С. Основні поняття стійкості економічного розвитку / Т.С. Мірошніченко // Економічний вісник Донбасу. – 2011. – № 3. – С. 37-41.
10. Пастухова В.В. Забезпечення стійкого розвитку підприємства на засадах відповідального управління / В.В. Пастухова, О.О. Бичков // Вісник Київського інституту бізнесу та технологій. – 2013. – № 3. – С. 62-67.
11. Семенов Г.А. Диверсифікація як фактор стабілізації стійкого розвитку діяльності підприємства / Г.А. Семенов, Ю.Р. Кременчутська // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2012. – № 3. – С. 215-220.
12. Фещур Р.В. Економічна стійкість підприємства – становлення понятійного базису / Р.В. Фещур, Х.С. Баранівська // Lviv Polytechnic National University Institutional Repository. – www.ena.lp.edu.ua.
13. Шубін О.О. Методичний підхід до забезпечення стійкого економічного розвитку торговельного підприємства / О.О. Шубін, К.О. Іванчук // Європейський вектор економічного розвитку. – 2014. – № 1 (16). – С. 195-202.
14. Bojo J. Environment and development: An economic approach / J. Bojo, K.-G. Maler, L. Unemo. – Second Revised Edition. – Boston-London: Kluwer Academic Publishers, 1992. – 211 p.
15. Hulse J.H. Sustainable Development at Risk: Ignoring the Past. / J.H. Hulse. – New Delhi: Cambridge University Press India Pvt. Ltd. Ottawa: International Development Research Centre, 2007. – 390 p.
16. Indicators of Sustainable Development: Framework and Methodology. – New York: United Nations, 1996. – 428 p.
17. Krajnc D. A model for integrated assessment of sustainable development / D. Krajnc, P. Glavič // Resources, conservation and recycling. – 2005. – № 43. – P. 189-208.
18. Kuik Onno In search indicators of Sustainable Development / Onno Kuik, Harmen Verbruggen. – Boston-London: Kluwer Academic Publishers, 1991. – 140 p.
19. Tracey Strange Sustainable Development: Linking Economy, Society, Environment / Tracey Strange, Anne Bayley. – Paris: OECD Publishing, 2008. – 142 p.